

Bendt Viinholt Nielsen

Omkring Rued Langgaards første symfoni

PUFF

- en skriftserie om pædagogisk udvikling, forskning og formidling i musiklivet

PUFF

Skriftserie fra VMK
om pædagogisk udvikling, forskning og formidling i musiklivet

Bendt Viinholt Nielsen
Omkring Rued Langgaards første symfoni

PUFF nr. 16-10

Esbjerg, januar 2010

VMK Forlag
Vestjysk Musikkonservatorium
Kirkegade 61, 6700 Esbjerg.
Tlf: +45 76104300 · Fax: 76104310 · e-mail: info@vmk.dk
<http://www.vmk.dk/>

Redaktion:
Carl Erik Kühl (ansvarshavende)
Anne Helle Jespersen
Margrethe Langer Bro
E-mail: cek@vmknet.dk

Tryk: Fællestrykkeriet - SUN
Aarhus Universitet
Universitetsparken, bygn. 1163
8000 Århus C.

ISBN 978-87-89919-20-1

Bendt Viinholt Nielsen

OMKRING RUED LANGGAARDS FØRSTE SYMFONI

Indledning

I 2004 blev der gjort et højst interessant nodefund i Berlin. Det længe eftersøgte originalmanuskript til Rued Langgaards første symfoni (1908-11) blev ved et rent lykketræf lokaliseret blandt ukurante biblioteksmaterialer i magasinerne på *Staatsbibliothek zu Berlin* Unter der Linden, det tidligere østtyske nationalbibliotek. Dette nodefund gav anledning til, at vi kunne påbegynde en udgivelse af symfonien inden for rammerne af *Rued Langgaard Udgaven* og afdække de usædvanlige omstændigheder omkring værkets tilblivelse og uropførelse. I løbet af dette gravearbejde fremkom der oplysninger om nogle hidtil upåagtede dansk-tyske musikrelationer i årene efter Første Verdenskrig, og sidst, men ikke mindst, lykkedes det at klarlægge, hvorledes det nyopdunkede manuskriptet som en lille brik i det storpolitiske spil i forbindelse med Anden Verdenskrig blev fragtet tværs gennem Tyskland og via Moskva kom tilbage til DDR, hvor det blev lagt til side på en biblioteksreol – og glemt. 45 år senere blev det så fundet og i 2005 indlemmet i det statslige musikvidenskabelige instituts samlinger i Berlin. Her findes det i dag i god behold.

Originalpartituret dukker op

Rued Langgaards Symfoni nr. 1 er et af komponistens mest omfattende værker og tillige en af de mest ambitiøse og længste symfonier, som er skrevet af en dansk komponist. Hertil kommer så det ganske usædvanlige, at værket blev uropført i Berlin af Berlinerfilharmonikerne i 1913, da komponisten kun var 19 år gammel.

Rued Langgaards efterladte manuskripter findes i dag i Rued Langgaards Samling i det Kongelige Bibliotek i København, og det gælder også de orkesterstemmer til symfoni nr. 1, som blev benyttet i Berlin i 1913, samt en smuk afskrift af originalpartituret, hvori Langgaard har indføjet nogle rettelser og tilføjelser. Blandt tilføjelserne er et notat om, at det originale, renskrevne partitur skal findes i “Bückerburg Musikarkiv (Prof. Seifert)”. Der er tale om *Fürstliches Institut für musikwissenschaftliche Forschung* i Bückebug og dets leder Max Seiffert. Men dette institut blev nedlagt i 1935 og dets samlinger flyttet til Berlin. Hvad der var sket efter Anden Verdenskrig, kunne man ikke umiddelbart finde oplysninger om.

Da jeg i slutningen af 1970'erne begyndte at spørge til manuskriptet på relevante tyske biblioteker i såvel øst som vest, var den eneste besked, jeg kunne få, at manuskriptet ikke var registreret. Man gav den forklaring, at det måtte være forsvundet i forbindelse med krigen som så meget andet tysk kulturgods. Hvis det ikke var gået til grunde, kunne det eftersøgte partitur muligvis være havnet som krigsbytte et eller andet ukendt sted i Sovjetunionen eller Polen. Da man i begyndelsen af 1990erne foretog et skøn over, hvor meget materiale fra tyske biblioteker og arkiver, der i dag befinder sig i Rusland som krigsbytte fra Anden Verdenskrig, kom man frem til et tal på 4,6 mio. bøger og 3 hyldekilometer arkivmateriale. At foranstalte en eftersøgning efter Langgaards partitur var altså som at lede efter den berømte nål i høstakken.

I 2000 blev Rued Langgaard Udgiven grundlagt med det formål at udgive de væsentligste af de omkring 300 endnu upublicerede værker af komponisten. Vi gik i gang med symfonierne, eftersom DR og Dacapo netop havde søsat et indspilningsprojekt, som skulle omfatte alle 16 symfonier med Radiosymfoni-orkestret og Thomas Dausgaard. Dette projekt gjorde det aktuelt endnu engang

at søge oplysninger om det savnede manuskript til symfoni nr. 1. I juni 2003 fik jeg kontakt med Carsten Schmidt fra *Staatliches Institut für Musikforschung Preussischer Kulturbesitz* (SIMPK) i Berlin. Jeg satte ham ind i sagen, og han lovede at holde øjne og ører åbne. Omtrent halvandet år efter var han så på besøg i magasinrummene på øverste etage i *Staatsbibliothek zu Berlin* på Unter den Linden, det bibliotek som fra DDRs oprettelse i 1949 og indtil murens fald havde fungeret som østtysk nationalbibliotek. Schmidt havde ikke normalt adgang til disse lokaler, men var inviteret herop for at medvirke til at bestemme proveniens af noget ældre nodemateriale, som var opmagasineret her. Inden Carsten Schmidt forlod magasinet lod han blikket glide rundt på reolerne, og hans nysgerrighed blev vakt af et bind, som adskilte sig ud fra de omkringliggende trykte materialer og hvis format og tykkelse kunne passe med et nodebind. Og pludselig stod han med det eftersøgte Langgaard-partitur i hænderne. Det lå blandt tilfældigt sammenbragte bøger og tryksager uden særlig biblioteksmæssig interesse, øjensynlig resterne af en samling, som på et tidspunkt var blevet returneret fra Sovjetunionen til DDR. At man blandt disse frasorterede materialer kunne finde et stort originalmanuskript til en symfoni, var der ingen, der drømte om.

Når Langgaard-partituret var endt i magasinet og siden var blevet glemt, skyldes det antagelig, at manuskriptet ikke er forsynet med biblioteksstempler, signaturer eller andet, som kan afsløre dets tilknytning til et tysk bibliotek. De biblioteksfolk fra DDR, der i sin tid fik partituret i hænde, kunne altså kun konstatere, at værket var blevet uropført af Berlinerfilharmonikerne i 1913 (hvilket fremgår af titelbladet). At det var blevet udleveret fra Sovjetunionen fremgik af en påført bibliotekssignatur med kyrilliske bogstaver: ИHB 8758. Det nøgleord, der skulle til for at alt kunne falde på plads, viste sig at være 'Bückerburg', men at Langgaard engang havde doneret manuskriptet til musikinstituttet i denne by, fremgik altså ikke af kilden selv. Først ved at kombinere de oplysninger, vi lå inde med i Danmark, med den tyske viden om Bückerburgsamlingernes skæbne kunne man få den tanke, at det eftersøgte manuskript teoretisk set kunne være endt mellem ukatalogiserede krigsbyttmaterialer i DDRs statsbibliotek.

Hvad partituret fortæller

Det nyfundne partitur til den timelange, femsatsede symfoni af Langgaard er ganske velbevaret; på bagsiden ses dog kraftige 'skurestriber', som viser, at det har været udsat for en hårdhændet behandling. Partituret omfatter 189 nodesider i Langgaards blækrenskrift. Titelbladet er i øverste venstre hjørne forsynet med det russiske accessionsnummer INV[ENTAR] 8752, tilføjet med blyant. Foroven på samme side har Langgaard skrevet dedikationen "Til Louise og Christian Augustinus i Taknemmelighed og Hengivenhed", og for neden har han tilføjet: "Opført 1ste Gang i Berlin med det philharmoniske Orchester under Ledelse af Max Fiedler 10 April 1913".

Partituret er hele vejen igennem præget af dirigenten Max Fiedlers notater med blæk, fed blyant og farvestift. Ingen andre dirigenter har benyttet partituret. Efter uropførelsen blev det kun anvendt yderligere én gang, nemlig da Fiedler i februar 1914 genopførte symfoniens anden sats, *Fjeldblomster*, i Musikforeningen i Oslo. At værket er tilegnet Louise og Christian Augustinus, er en ny oplysning, som ikke fremgår af andre kilder. Langgaards oprindelige dateringer i manuskriptet er ligeledes af interesse, eftersom de ikke blev overført af kopisten til den afskrift, som kendes fra Det Kongelige Bibliotek. To af satserne er dateret Charlottenlund 1910, nemlig fjerde sats, som er "Instrumenteret i Charlottenlund. Sept 1910", og finalen, der til slut er dateret "Charlottenlund den 4 Nov. 1910". Rued Langgaard boede ellers sammen med sine forældre i en lejlighed i Niels Juelsgade 7 i København, og det er først for nylig levet klarlagt, hvorfor og hvordan hans ophold i Charlottenlund i 1910 kom i stand. Det skal vi straks vende tilbage til.

Symfoniens baggrund og tilblivelse

Rued Langgaard fik sin første klaverundervisning af forældrene, Emma og Siegfried Langgaard, der begge var pianister. I 1905 debuterede han 11 år gammel som orgelspiller og orgelimprovisator ved en koncert i Marmorkirken. Hans orgellærer var organisten ved Jesuskirken i Valby, Gustav Helsted, og han modtog også undervisning i musikteori af komponisten C.F.E. Horneman, og i nogle få uger af Carl Nielsen. Kompositionsvejledning fik han kun i begrænset omfang af sin far, der også virkede i det små som komponist. Da Rued Langgaard påbegyndte sin første symfoni var han blot 14 år gammel, men havde allerede haft sin symfoniske komponistdebut med uropførelsen af *Musae triumphantes* (for solister, mandskor og orkester) i København i marts 1908. Det blev en publikumssucces, men kritikerne var ikke positivt stemt over for den purunge komponist. I 1909 fulgte så opførelsen af orkesterstykket *Drapa* i Dansk Koncert-Forening, og her opnåede Langgaard til gengæld en enstemmigt anerkendende kritik. Det var især den smukt klingende orkestersats, som imponerede tilhørerne.

Arbejdet med den første symfoni kom til at vare tre år, fra 1908 til 1911. Det nyfundne partitur bidrager med nye oplysninger om værkets tilblivelse. Der er kun bevaret få tidlige nodekilder, og den viden, vi hidtil har haft om detaljerne i værkets tilblivelse stammer hovedsageligt fra Langgaards egne, sent tilføjede dateringer i partiturskriften samt nogle notater om symfonien, som hans mor, Emma Langgaard, nedfældede i 1915. Det fremgår af disse kilder, at første sats blev påbegyndt i foråret 1908, og at den endelige version fra marts 1911 faktisk er den femte, renskrevne version af denne førstesats. Kun en af de fire foregående versioner er bevaret. Anden sats, *Fjeldblomster*, blev komponeret i august 1908 som klavertrio; den blev instrumenteret for orkester samme år og kun ominstrumenteret én gang. Tredje sats, *Sagn*, er faktisk symfoniens ældste, idet den blev komponeret som et selvstændigt orkesterstykke allerede i marts 1908. Sats 3, 4 og 5 blev hver især omarbejdet to gange, inden Langgaard i 1911 var tilfreds med værket.

To af satserne i partiturrenskriften bærer som nævnt stedsangivelsen Charlottenlund. Herude, med Charlottenlund Skov som nabo, boede en af

landets førende erhvervsfolk, tobaksfabrikant Christian Augustinus, hans hustru Louise og deres søn Ludvig, som var jævnaldrende med Rued. Louise Augustinus' søster havde været gift med Rued Langgaards morbror (som var død i 1894), og der var således en direkte forbindelse mellem Augustinus-familien og Langgaard-familien. Symfonien krævede det yderste af den unge komponist, og for at han kunne koncentrere sig fuldt ud om arbejdet, kom Christian Augustinus ham til hjælp. Augustinus lejede simpelthen en stor villa ved navn "Villa Pax" beliggende Bregnegårdsvej 5, lige i nærheden af sit eget hus, og installerede den 16-årige komponist her i nogle efterårsmåneder i 1910, således at han kunne få fred og ro til at fuldføre sin store symfoni. Da der ikke var klaver i huset, anskaffede Christian Augustinus et Steinwayflygel, som blev stillet til komponistens rådighed. Man fortæller også følgende historie i familie-kredsen: En dag kom Langgaard ikke som han plejede over for at spise hos Augustinus-familien, og man sendte derfor et bud over for at se, om der var noget galt. Det viste sig, at komponisten havde forskanset sig på toilettet og bundet et håndklæde om hovedet for at undgå at blive generet i kompositions-arbejdet – fuglenes pippen havde forstyrret ham!

Trods forstyrrelserne nåede Rued Langgaard til vejs ende med partituret og kunne som nævnt slutdatere finalen i Charlottenlund den 4. november 1910. Men kort efter tog han igen fat på symfonien. I marts 1911 fuldførte han en omarbejdet version af første sats, og alt tyder på, at de endelige versioner af satserne 2, 3 og 4 også først blev til i 1911. Det er med andre ord kun ren-skriften af femte sats med titlen *Livsmød* ('*Lebensmut*'), som vi med sikkerhed kan sige blev fuldført i "Villa Pax" i Charlottenlund.

Uropførelsen i Berlin 1913

Berlin er en af de helt centrale lokaliteter i den unge Rued Langgaards liv. Sammen med sine forældre aflagde han hvert år 1908-1913 to til tre uger lange besøg i byen, og altså også i den periode, hvor den 14-17-årige komponist baksede med sin første symfoni. Langgaard tilbragte mange timer på det gamle *Königliche Bibliothek* på Unter den Linden, hvor han studerede partiturer, og sammen med forældrene gik han dagligt, nogle gange flere gange om dagen, til koncerter og operaforestillinger. Han hørte Beethoven, Wagner og Richard Strauss og også nyere, franske værker. Den unge komponists musikalske horisont blev altså betydeligt udvidet under disse årlige berlinerophold.

Allerede under det første besøg i Berlin i 1908 fik Langgaard-familien foretræde for Berlinerfilharmonikernes assisterende dirigent, Ernst Kunwald. Han studerede de partiturer, Langgaard havde medbragt, og erklærede, at den 15-årige og ganske autodidakte komponistspire var et stort talent. Kunwald lovede på stående fod, at han ville programsætte orkesterstykkerne *Sagn* (der senere indgik som tredje sats i symfoni nr. 1) og *Drapa*, først i Holland og senere i Berlin. Men dirigenten holdt ikke sit løfte.

Da det et par år senere glippede med at få en uropførelse af den fuldførte symfoni i stand i København, hvor man erklærede, at værket var “uspilleligt”, bragte Langgaard sit symfonipartitur med til Berlin. Berlinerfilharmonikerne havde i 1910 fået en dansk koncertmester, violinisten Julius Thornberg, og via ham kom Langgaards partitur orkestrets chefkapelmester Arthur Nikisch i hænde i december 1911. Den 21. januar 1912, et par uger efter at Langgaard-familien var rejst hjem til Danmark, skrev Thornberg blandt andet følgende til komponisten:

I gaar spurgte jeg Nikisch om han havde set i Deres Partitur hvortil han svarede ‘Han synes mig at være en stor Begavelse, og da jeg kun har set lidt i Partituret, vil jeg gerne beholde det for at se det grundigt igennem, det interesserer mig meget’ – ja saadan var hans Ord, og det synes jeg er storartet – Han spurgte i det Hele interesseret om Dem.

Det endte med, at Arthur Nikisch og den dengang ligeledes berømte kapelmester Max Fiedler, anbefalede værket til opførelse med Berlinerfilharmonikerne. Koncerten skulle selvfølgelig finde sted i *Philharmonie*, og tidspunktet blev fastsat til torsdag den 10. april 1913. Langgaard skulle selv spille et orgelværk, og Berlins Filharmoniske Orkester blev engageret til at fremføre resten af programmet under ledelse af den 53-årige Max Fiedler. Han havde slået sig ned i Berlin efter først at have været dirigent for Hamborgfilharmonikerne og senere i nogle år chef for *Boston Symphony Orchestra*.

De praktiske foranstaltninger kom i stand gennem *Konzert-Direktion Hermann Wolff* i Berlin, som havde eneret på at tilbyde solist- og orkesterkoncerter med Berlinerfilharmonikerne. Mellem Langgaards papirer på Det Kongelige Bibliotek finder man to kvitteringer udstedt af Hermann Wolf og de viser, at der blev erlagt et koncertforskud på 4161 Mark. Omregnet til nutidsvaluta svarer det til omkring 250.000 kr. Om der var flere udgifter, ved vi ikke, men man må formode, at der med langt over 1000 tilhørere har været en ganske pæn entreindtægt, som skal modregnes i det samlede regnestykke. Filharmonikerne var udvidet til 102 mand, men kunne til gengæld gennemføre koncerten med kun én prøve foruden generalprøven. Den finansielle garant i forbindelse med den usædvanlige satsning til fordel for den 19-årige komponist var den samme Christian Augustinus, som allerede havde investeret i værkets tilblivelse. Det er i det lys, man skal se komponistens tilegnelse af symfonien til Louise og Christian Augustinus, som naturligvis begge var til stede ved koncerten.

Programmet omfattede tre uopførelser. Først *Preludio patetico*, et orgelværk, som Rued Langgaard havde komponeret til lejligheden i februar-marts 1913 og selv fremførte på Filharmoniens koncertorgel. Så fulgte tonebilledet *Sfinx* (1909-13), og til sidst koncertens hovednummer, *Symfoni nr. 1 i h-mol*. Titlen "Klippepastoraler" kom først til i 1940'erne. Det trykte koncertprogram var forsynet med en oversigt over symfoniens musikalske motiver og en gengivelse af værkets programmatisk indhold. Den danske version af denne tekst lyder:

Sats I: "Brændinger og Solglimt".

Ved Bjergets Fod skummer Havbrændingen brølende mod Klipperne. Menneskesjælen stræber ud over Brændingen for at skue Morgenrøden og det forjættede Land.

Sats II: "Fjeldblomster"

Opstigningen begynder. – Stormen lægger sig. – Bjergskoven yder Læ, dog sitrer Bjergets Blomster let i svage Sus, som spøgelsesagtigt stryger gennem Granernes Toppe.

Sats III: "Sagn"

Fra det Fjerne mumler Havets Brusen som Stemmer fra længst forsvundne Tider – og en Sagastemning henhører Sindet.

Sats IV: "Opad Bjerget"

Bort med Drømmene! Opad Bjerget! Det forønskede Maal, Bjergets Top, vinker jo i det Fjerne!

Sats V: "Livsmod".

En kølelig Luftning stryger om Bjergets Top, og Udsigten med den vide Horisont, den højthvælvende Himmel, det fjerne, blaaglitrende Hav med de hvide Skumkamme fylder Hjertet med nyt Livsmod.

Den konkrete lokalitet bag disse beskrivelser er Kullen i Skåne, der var rammen om Langgaard-familiens sommerophold i alle årene fra 1898 til 1908. Familien boede i det lille, idylliske fiskerleje Arild, som tiltrak mange danske og svenske kunstnere omkring 1900.

Koncerten i Berlin blev en storslået succes. Filharmoniens store sal var pænt fyldt, og den unge komponist blev fremkaldt adskillige gange. En stor del af det berlinske anmelderkorps var til stede, i hvert fald foreligger der 16 tyske anmeldelser. Anmelderne er generelt positive i deres vurdering og fremhæver Langgaards sans for melodi, tematisk plastik, form og klangfarver. Kritikernes forbehold går i større og mindre udstrækning på selve symfoniens tonesprog, som de finder konservativt og relativt upersonligt, da det så tydeligt læner sig op ad især Wagners musik. Et par af kritikerne nævner i den forbindelse det fire

år yngre, østrigske vidunderbarn Erich Wolfgang Korngold, som på samme tidspunkt var ved at slå igennem i Tyskland, og som man mener behersker den moderne kompositionsteknik i modsætning til den klassicistisk orienterede Langgaard. Kritikerne er dog ikke i tvivl om, at Rued Langgaard er en ægte og helt usædvanlig begavelse, hvis videre udvikling man må følge med interesse.

Herhjemme kunne man læse Kaj Bendix' beretning om en veritabel "Dansk Musiksejr i Berlin" på forsiden af *Nationaltidende* den 13. april 1913. Han skriver bl.a.:

I fem bredt anlagte Tonemalerier skildres Menneskets higende Stræben mod Idealernes hellige Land, og Komponisten gengiver i denne 'Fjældstigning'-Digtning stærkt følte Natur- og Sjælstemninger med ypperlig Prægnans og rig nuancering. [...]

Trods sit Omfang gør Værket et fængslende, til Tider overvældende Indtryk, fuldt som det er af gribende Klangvirkninger, af senespændt Rhytmik, og baaret oppe af en usvigtelig koncis karakterisering af alle Stemninger fra muldblødt Drømmeri til fremstormende Daadskraft, og Stigningen, der begynder ved det 3. Tonebillede og fastholdes indtil Slutningen, griber Tilhørerne med impulsiv Magt. Her er ikke tale om en talentfuld Ynglings lovende Begynderarbejde, nej, man staar Ansigt til Ansigt med en moden, intuitivt-erfaren Kunstner, der er i Besiddelse af et fuldkomment Herredømme af de Midler, Gennemførelsen af hans vidtfavnende Intentioner kræver, selvfølgelig og med den fødte Tonekunstners instinktive Sikkerhed beherskende Musiksprogets Orkesterdialekt; her staar man simpelthen forbløffet over, at en saadan Kunsten overhovedet kan præstere af en 19-årig ung Mand.

Med denne succes i ryggen forsøgte Langgaard atter at få en dansk førsteopførelse i stand, men uden held. Max Fiedler tilbød ellers at dirigere værket i København med Det Kongelige Kapel, men kapellet afslog med den begrundelse, at man ikke kunne afse den fornødne prøvetid. Langgaard forsøgte også at få Fiedler engageret til den årlige koncert i Københavns Orkesterforening, men her fik man kolde fødder, da man hørte, at Det kongelige Kapel havde afslået at opføre værket. Fiedler kontaktede personligt Richard Strauss

for at gøre ham interesseret i en opførelse ved den årlige Tonkünstlerfest i Jena, men Strauss reagerede ikke. Ingen af anstrengelserne bar frugt, og den anden opførelse af symfonien, den eneste i komponistens levetid ud over uropførelsen, fandt først sted 15 år senere i 1928, hvor Rued Langgaard satte symfonien på programmet ved en koncert, han selv foranstaltede og dirigerede i København. De københavnske anmeldere var generelt imponerede over den unge Langgaards beherskelse af form og især orkestrale klangfarver, og et par af dem omtaler ham ligefrem som den fødte orkesterkomponist. "Klangen er i det hele hans Styrke; den kan veksle og spille med Lys og Farver som et Prisme, der drejes i Solskinnet", skrev en af kritikerne (*Kristeligt Dagblad* 12.4.1928). De syv foreliggende anmeldelser er dog gennemgående præget af en negativ tone. Man savner kunstnerisk økonomi, og Langgaard kritiseres for at trække alt for åbenlyst på sine forbilleder, Tjajkovskij og Wagner. Den korteste, men samtidig mest pointerende karakteristik fremkom i finansavisen *Børsen* (12.4.1928):

Ligesom i Langgaards andre Kompositioner var her en Blanding af ondt og godt. Imellem banale Efterligninger af større eller mindre Forgængere fremspringer geniale Partier, gnistrende af Talent og interessant Vovemod, og det var disse Dele, der holdt Humøret oppe hos Tilhørerne.

Langgaard benyttede i øvrigt ikke noget partitur ved opførelsen, han kunne symfonien udenad. Få år forinden havde han fået udarbejdet den kopi af symfonipartituret, vi kender fra Det Kongelige Bibliotek; den oprindelige renskrift havde han skænket til det fyrstelige musikinstitut i Bückeburg. Vi springer derfor ned til denne lille by, beliggende omtrent 50 km vest for Hannover.

Musikfesten i Bückeburg 1923

Bückeburg var i sin tid hovedstad i det lille fyrstendømme Schaumburg-Lippe. Musikken spillede gennem århundreder en væsentlig rolle ved dette fyrstelige hof. Der var to storhedsperioder, dels 1756-95, hvor en af Bach-sønnerne, Johann Christoph Friedrich Bach, var kapelmester for hofkapellet, dels omkring 1900, hvor Richard Sahla var dirigent for orkestret og opførte værker af mange af tidens førende komponister, eksempelvis Mahler, Sibelius, Strauss og Debussy.

I 1917 grundlagde fyrst Adolf et musikforskningsinstitut i Bückeburg, hvortil han donerede bygninger, driftsmidler og hele det gamle *Hofmusikarkiv*. Instituttet fik navnet *Fürstliches Institut für musikwissenschaftliche Forschung*. Grundlæggelsesdagen 21. juni blev hvert år markeret med en festlighed, og ved disse årsfester mødtes en kreds af tyske musikhistorikere samt lejlighedsvis de honorære medlemmer af instituttet, som talte professor Angul Hammerich fra Musikhistorisk Museum i København.

Angul Hammerich havde siden 1899 haft kontakt med musikhistorikeren Max Seiffert, der havde titel af *Senator der Preussischen Akademie der Künste*. Han var en af tidens største kendere af "historisk musik", især tysk og hollandsk barokmusik, og i det hele taget en drivende kraft inden for tysk musikvidenskab. Det var hans vision om et samlet tysk, musikhistorisk arkiv, der lå bag oprettelsen af det videnskabelige institut i Bückeburg. Da instituttets første leder døde uventet i 1921 var det naturligt, at Max Seiffert selv overtog ledelsen, om end han var bosat i Berlin.

Bückeburg blev altså efter Første Verdenskrig et centrum for musikforskningen i Tyskland. På få år fik man her opbygget et værdifuldt bibliotek, en nodesamling og et musikvidenskabeligt arkiv. Desuden søsatte man et ambitiøst udgivelsesprogram. De politiske forandringer i Tyskland efter Første Verdenskrig medførte imidlertid, at instituttet i 1921 blev en offentlig institution, hvis videreførelse blev afhængig af driftsstøtte fra den lokale, Schaumburg-Lippische Landesregierung. De rigelige midler, der fra starten havde tilflydt instituttet, tørrede for alvor ind i 1922-23 som følge af den ufattelige tyske hyperinflation. For et give indtryk af, hvor grelt det kom til at

stå til, så kostede det ikke mindre end 320 mia. Mark at sende et almindeligt brev til Danmark i november 1923, hvor inflationen var på sit højeste.

Max Seiffert så da en mulighed i at finde danske donatorer til instituttet. Fra det fyrstelige instituts gæstebog ved vi, at Angul Hammerich var til stede ved stiftelsesfesterne i Bückeburg i juni 1921 og juni 1922. Seiffert og Hammerich havde her lejlighed til at drøfte, hvordan man kunne rejse midler fra Danmark til sikring af instituttets fortsatte eksistens. Resultatet blev, at en række københavnske velgørere trådte til med hård, dansk valuta. Instituttet viste sin taknemmelighed ved at sætte fokus på nutidig dansk musik ved den syvende stiftelsesfest, som fandt sted i dagene 20.-23. juni 1923. Instituttet havde også modtaget støtte fra hollandsk side, og hele arrangementet fik et patetisk anstrøg med afspilning af nationalmelodier og andre højtidelige indslag. Fra Danmark kom en mindre delegation bestående af blandt andet den dengang kendte koncertsangerinde Ellen Overgaard, komponisten J. L. Emborg og Peder Gram, der var formand for Dansk Tonekunstner Forening. Angul Hammerich var forhindret, og i hans sted mødte musikhistorikeren Godtfred Skjerne som repræsentant for Musikhistorisk Museum og dansk musikvidenskab. Programmet omfattede en orgelkoncert i *Bückeburg Stadtkirche* (20. juni) samt to kammerkoncerter (20. og 21. juni), helliget henholdsvis dansk og hollandsk musik. Ved kirkekoncerten blev Rued Langgaards *Fantasia patetica* (1907-10) for orgel opført. Den danske kammerkoncert den 20. juni rummede en opførelse af Carl Nielsens ganske nye blæserkvintet fra 1922 og J.L. Emborgs *Concerto grosso op. 51* (1921) med komponisten ved klaveret og med Hans Seeber van der Floe fra Karlsruhe som dirigent for et strygerensemble. Dette værk er i øvrigt tilegnet Max Seiffert. Hverken Carl Nielsen eller Rued Langgaard var taget til Bückeburg for at deltage i festlighederne.

Men det er ikke nogen let sag at finde nærmere oplysninger om begivenhederne i Bückeburg i 1923. Bortset fra nogle tilfældigt bevarede kilder forsvandt instituttets arkiver under Anden Verdenskrig. En journal over ind- og udgående post oplyser dog, at instituttet i 1922 modtog donationer fra Angul Hammerich og Christen Overgaard. Sidstnævnte var direktør i skibsværftet Burmeister & Wain (B&W) og var gift med sangerinden Ellen Overgaard.

Journalen nævner ikke andre danske velgørere, men i forbindelse med årsfesten i 1923 må der have været samlet penge sammen fra en større kreds.

Det fremgår, at Max Seiffert den 23. januar 1923 skrev til Carl Nielsen og den hollandske komponist Julius Röntgen med anmodning om at donere autografmanuskripter til instituttet, og samme dag takkede han Langgaard for et manuskript, han havde modtaget, sandsynligvis en af de penneprøver, Seiffert arbejdede på at skaffe til instituttets samlinger. Seiffert søgte også gennem en direkte henvendelse i tidsskriftet *Musik* at skaffe materiale til en udstilling af biografiske kilder, noder og skitseblade af danske komponister, som skulle vises i forbindelse med årsfesten dette år. En del af disse kilder må formodes at være endt i det fyrstelige instituts samling, men noget konkret om det ved vi ikke, for materialet og de gamle kartoteker er som nævnt forsvundet. Den 28. juni 1923, altså fem dage efter Bückeburg-festlighedernes afslutning, sender Seiffert igen en skrivelse til Langgaard, og selv om formuleringen i journalen er lidt uklar, er der næppe tvivl om, at han nu takker komponisten for partituret til Symfoni nr. 1, som han altså efter al sandsynlighed har modtaget i forbindelse med den netop afholdte årsfest.

Paradiset Danmark

Det var ikke blot det 'gamle' bekendtskab med Angul Hammerich, som gjorde det oplagt for Max Seiffert at satse på Danmark som donorland i 1923. Han havde ofte været i Danmark og havde gode venner inden for dansk musikliv. Forholdene i Tyskland var kaotiske efter Første Verdenskrig, der var nød og mangel på alt, og mange tyske musikere søgte engagementer i Danmark og Sverige, som ikke havde været inddraget i krigen, og hvor man ikke savnede noget i materiel henseende. En af dem, der søgte mod nord var dirigenten Hans Seeber van der Floe. Han havde første gang besøgt Danmark i 1910 og 1911, hvor han foranstaltede koncertopførelser af uddrag af Wagners opera *Parsifal* med bl.a. Blüthner-orkestret fra Berlin. Ved en af Floes koncerter med dette orkester i København (den 16. oktober 1911) optrådte Carl Nielsen i øvrigt som dirigent i sin 2. symfoni.

Fra bevarede koncertprogrammer ved vi, at Floe var i Danmark igen, nu sammen med Max Seiffert, i december 1920 og i februar og november 1922. Floe og Seiffert turnerede med varierende kirkekoncertprogrammer med hovedvægt på renæssance- og barokmusik, bl.a. musik fra Christian IVs hof i Seifferts bearbejdelse. Ved koncerterne medvirkede et strygeorkester, som blev dirigeret af Floe. Seiffert spillede klaver og cembalo. Koncertsangerinde Ellen Overgaard medvirkede i flere tilfælde, og en anden gang på koncertprogrammerne er violinisten Gunna Breuning-Storm. Koncerterne fandt sted i København og Århus, og i Vordingborg hvor Floe og Seiffert i 1920 havde gjort bekendtskab med byens organist, komponisten J.L. Emborg. Blandt koncerterne var en velgørenhedskoncert til fordel for nødlidende tyske musikere den 22. november 1922 i den tyske St. Petri Kirke i København. Her medvirkede både Floe og Seiffert, der var en opførelse af Emborgs *Concerto grosso* (der året efter blev opført i Bückeburg) og Rued Langgaard spillede sin nye violinsonate (nr. 2) *Den store Mester kommer* sammen med Gunna Breuning-Storm. Om ikke før mødte Langgaard altså Seiffert ved denne lejlighed.

Rued Langgaard havde imidlertid truffet Hans Seeber van der Floe allerede året før, hvor Floe havde arrangeret en "Nordischer Abend" i Karlsruhe den 19. januar (1921) med uopførelsen af Emborgs symfoni nr. 2 (som komponisten selv dirigerede). Programmet omfattede også Langgaards *Sfinx*. Orkestret var Badisches Landestheater-Orchester, og her sad en førstetrompetist ved navn Karl Lahn. Han kom i de følgende år til at arbejde som nodeskriver for både Emborg og Langgaard. Det var således Lahn, der omkring 1922 udfærdigede kopien af partituret til Langgaards symfoni nr. 1, og efterfølgende udarbejdede han blandt andet to forskellige partiturer til operaen *Antikrist*. Karl Lahn var blandt de tyske musikere, som kom til Danmark, og selv om det kun var nogle få dage, mindedes han mange år efter Danmark som et rent slaraffenland. Også Seiffert omtalte på sine ældre dage landet som et paradis.

På den danske side betød mødet med Floe og Seiffert, at Emborg og Langgaard fik muligheder for at få deres musik opført i Tyskland. Hans Seeber van der Floe gjorde en betydelig indsats for at lancere Rued Langgaards orkestermusik. Han tog Langgaards værker på programmet i Karlsruhe, Heidelberg,

Essen, Darmstadt, Berlin og Wien i 1921-23. Væsentligst var uopførelsen af Langgaards hovedværk *Sfærernes Musik* (1916-18) i Karlsruhe i 1921 under Floes ledelse, en opførelse året efter af samme værk ved en ren Langgaard-koncert i Berlin med Blüthner-orkestret samt uopførelsen af Langgaards symfoni nr. 6 (1919-20) i Karlsruhe i januar 1923 med Langgaard selv som dirigent. I Karlsruhe havde Langgaard et interesseret og begejstret publikum. Ellen Overgaard medvirkede hyppigt som sangsolist ved van der Floes koncerter rundt om i Tyskland, og hun sang blandt andet sopransoloen i Langgaards 2. symfoni ved flere lejligheder. Der er ingen tvivl om, at Langgaard og Emborg, og i øvrigt andre danske komponister, i mange tilfælde "købte" sig til opførelser med de tyske orkestre i disse år, hvor dansk valuta var guld værd. Vi ved også, at da Blüthner-Orkestret i september 1923 gæstede København med bl.a. Langgaards 6. symfoni på programmet, måtte komponisten betale 1000 kr., et meget stort beløb, til dækning af omkostningerne. Symfonien blev dirigeret af Langgaard selv, og opførelsen, som var den danske førsteopførelse, blev en decideret skandale på grund af værkets pågående tonesprog.

I 1925 blev Floe *Generalmusikdirektor* for *Süddeutscher Rundfunk*, og samme år gav han en koncert i radioen med værker af bl.a. Emborg, Langgaard (symfoni nr. 2) og Carl Nielsen og med Ellen Overgaard som solist. Det var den sidste Langgaard-opførelse, Floe foranstaltede. Emborgs møde med Floe og Seiffert blev udgangspunkt for en decideret komponistkarriere i Tyskland med mange opførelser af hans værker helt frem til slutningen af 1930'erne. Det blev også til et livslangt venskab med Seiffert og Floe, og Emborg korresponderede med dem begge, og i øvrigt med kopisten Karl Lahn, lige indtil de tre tyskeres død i sidste halvdel af 1940'erne. Ganske anderledes var det med Langgaard, som var i Tyskland for sidste gang i 1923 og øjensynlig kun bevarede kontakt med Lahn indtil omkring 1930. Efter 1925 og i resten af Langgaards levetid fandt der ingen opførelser af hans musik sted i Tyskland.

Buste af Rued Langgaard fra ca. 1910-12. Kunstneren kendes ikke. Busten findes på Det Kongelige Bibliotek i København. (Forfatterens foto)

Partituret på rejse: Berlin-Schlesien-Moskva

Max Seifferts kamp for at holde liv i det fyrstelige institut i Bückeburg lykkedes ikke, og omkring 1930 måtte man af økonomiske grunde indstille virksomheden. I 1934 genfremsatte Seiffert så sin kongstanke om et *Reichsinstitut für deutsche Musikforschung*. Det skulle naturligvis baseres på det arbejde, der allerede var gjort i Bückeburg. Hans initiativ førte til oprettelsen af *Staatliches Institut für deutsche Musikforschung* i 1935 i Berlin med ham selv som selvskreven leder. Samlingerne fra Bückeburg kom til at udgøre grundstammen i det nye instituts "historiske" afdeling. To andre, førhen selvstændige institutioner blev også lagt ind under det nye institut, nemlig dels *Musikarchiv der deutschen Volkslieder* og dels *Das Staatliche Musik-instrumentenmuseum*. Det hele flyttede ind i en imponerende bygning i Klosterstrasse 36 i Berlin, en bygning, som for længst er revet ned.

Max Seiffert trak sig 73 år gammel tilbage i 1941 og blev ikke involveret i de dramatiske begivenheder, der fulgte. I 1943 intensiveredes de allieredes luftbombardementer af Berlin i en sådan grad, at private og offentlige kunstsamlinger var akut truet af ødelæggelse. *Staatliches Institut für deutsche Musikforschung* gik, ligesom byens øvrige museer, hastigt i gang med at flytte de værdifulde dele af deres samlinger til de mest bombesikre bygninger og kældre i Berlin, man kunne disponere over. Store mængder af genstande blev dog ført ud af hovedstaden til lokaliteter i Tyskland, som lå uden for bombemaskinernes rækkevidde. Schlesien, som i dag udgør det sydvestlige hjørne af Polen men indtil 1945 var en del af det tyske rige, var et særligt yndet område, her var fredeligt og her lå en lang række slotte og herregårde, der kunne tjene som deponeringssteder.

Den historiske afdeling af *Staatliches Institut für deutsche Musikforschung* med Bückeburg-samlingens noder, bøger, kartoteker og arkivalier blev således oplagret på slottet *Seifersdorf* nær byen Liegnitz i Schlesien, omkring 350 km sydøst for Berlin. En del af instrumentsamlingen blev også sendt hertil. De mest værdifulde instrumenter forblev dog i Berlin. Nogle mindre betydningsfulde dele af instituttets arkivalier blev bragt i sikkerhed i egnede kældre i byen, blandt andet under instituttets ellers rømmede domicil i Klosterstrasse. Ledelsen

af instituttet havde taget ophold på Seifersdorf og opretholdt administrationen indtil 1. januar 1945, hvor instituttets virksomhed blev indstillet. Medarbejderne forlod slottet, kort før området i februar blev besat af den sovjetiske hær. I de følgende måneder kom Schlesien gradvist under polsk forvaltning, og inden udgangen af 1945 var det tysktalende, tidligere befolkningsflertal enten flygtet eller fordrevet fra regionen. Alt det oplagrede tyske kulturgods, for så vidt det ikke var gået til grunde i krigshandlingerne eller gået tabt ved plyndring, blev konfiskeret som krigsbytte af de sovjetiske og polske tropper. Det meste blev så vidt vides transporteret til Moskva, hvor det blev fordelt til relevante institutioner. Langgaard-partituret havnede på denne måde i en sovjetisk musikinstitution, hvor det blev forsynet med accessionsnummeret INV 8752. Det er meget sandsynligt, at det er Glinka-Museet i Moskva, der står bag denne registrering, men formodningen har ikke kunnet bekræftes. Opholdet i Moskva blev dog kun midlertidigt - efter 14 år kom partituret atter ud på en rejse.

Slottet Seifersdorf i Schlesien i det nuværende Polen, hvor Langgaards partitur var deponeret 1943-45. (Foto: Piotr Frydrych Thor)

Tilbage til Berlin

I årene 1958-59 skete en omfattende tilbageførsel af krigsbytte fra Sovjetunionen til Østtyskland. Tilbageførslen skulle blandt andet sikre, at kunstmuseerne på museumsøen i Berlin kunne restitueres i anledning af DDRs 10-årige beståen i oktober 1959. Returgodset omfattede også 69 kasser med musikbiblioteksmateriale, som havde været en tur i Moskva, og som i 1959 blev indleveret til *Deutsche Staatsbibliothek Berlin* på Unter den Linden. Det viste sig, at disse kasser indeholdt materialer, der under krigen havde været deponeret på Seifersdorf, blandt andet en del af bogsamlingen og lidt nodemateriale fra det tidligere fyrstelige institut i Bückeburg.

Efter Murens fald, i 1992, blev de bøger og noder, der i sin tid havde tilhørt *Staatliches Institut für deutsche Musikforschung*, leveret tilbage til efterkrigsarvtageren *Staatliches Institut für Musikforschung Preussischer Kulturbesitz* i det omfang, man kunne dokumentere det tidligere ejerskab. Ud over omkring 4000 bind musiklitteratur drejede det sig om nogle få hyldemeter musikaler, som næsten alt sammen stammede fra de gamle Bückeburg-arkiver. Man kender ikke omfanget af Bückeburg-instituttets oprindelige samlinger, end ikke af det gamle, værdifulde hofkapels musikarkiv. Ingen ved i dag, hvor det befinder sig. De håndskrifter, som blev returneret fra Moskva, udgør kun nogle tilfældige, ikke sammenhængende og forholdsvis uinteressante dele fra de historiske samlinger. Flere af noderne er forsynet med en bibliotekssignatur i samme håndskrift og nummerserie som den, der ses på det senere opdukkede Langgaard-manuskript. Der er således ingen tvivl om, at partituret har hørt hjemme i denne sammenhæng, før det blev lagt til side på en hylde og glemt i magasinet på Unter den Linden. Men Langgaard-partituret er mærkeligt nok det eneste originalmanuskript og det eneste partitur til et værk fra det 20. århundrede, som fandtes blandt det returnerede krigsbytte. Kilden er dermed den eneste genstand fra Bückeburg-samlingernes nyere dele, hvis opholdssted er kendt i dag. Det er en gåde, hvorfor netop dette manuskript er kommet med i returgodset fra Moskva. Måske skyldes det, at partituret netop ikke var en del af nodesamlingen, men var anbragt mellem andre typer af materialer og derfor tilfældigvis, måske endog ved en fejltagelse, fulgte med ved udleveringen i

1959. I 2005 blev manuskriptet overdraget til *Staatliches Institut für Musikforschung Preussischer Kulturbesitz*, hvor det rettelig må siges at høre hjemme.

Med fundet af manuskriptet blev det relevant at søge midler til en kritisk udgivelse af værket inden for rammerne af Rued Langgaard Udgaven. Augustinus Fonden trådte til, og vi forventer det 220 sider lange partitur publiceret i begyndelsen af 2010. Desværre blev det ikke muligt at koordinere udgivelsen med Radiosymfoniorkestrets indspilning med Thomas Dausgaard, som blev foretaget i sommeren 2008. Man måtte tage til takke med de oprindelige orkesterstemmer fra 1913, som dog har vist sig at være nogenlunde pålidelige i forhold til det nu fundne originalmanuskript.

Uropførelsen af Rued Langgaards første symfoni i Berlin i 1913 blev reelt højdepunktet i hele komponistens kunstneriske løbebane, og det var en begivenhed, han senere ofte mindedes og henviste til. I 1935 konstaterede han således tørt og med beklagelse i radiotidsskriftet *Lytteren*: “Kun forbigaaende blev jeg i Berlin som tyveaarig Orkesterkomponist sidestillet med de store Navne.”

Opslag i originalmanuskriptet til Langgaards første symfoni, som i 2004 blev fundet i Berlin. De viste takter er fra finalen, som blev renskrevet af Langgaard i Charlottenlund i efteråret 1910. (Forfatterens foto)

Forfatteren oplyser: Artiklen er skrevet i forbindelse med udgivelsen af symfonien på Edition Samfundet. Teksten er baseret på to tidligere publicerede artikler: “Rued Langgaards første symfoni. En ‘rejseberetning’” i *Fund & Forskning i Det Kongelige Biblioteks samlinger*, bind 47. Kbh., 2008; s. 243-269 samt “Rued Langgaards Sinfonie Nr. 1 auf Reisen: Kopenhagen-Berlin-Bückeburg-Berlin-Moskau-Berlin” i *Jahrbuch 2008/2009 des Staatlichen Instituts für Musikforschung Preussischer Kulturbesitz*. Herausgegeben von Simone Hohmaier. Mainz, 2009; s. 167-187.

LITTERATUR

- Berner, Alfred: 'Das Staatliche Institut für Musikforschung', in: *Jahrbuch der Stiftung Preußischer Kulturbesitz*. Berlin 1962; s. 346-370.
- Lehmann, Klaus-Dieter (m.fl.): *Kulturschätze – verlagert und vermisst*. Berlin 2005.
- Lyngé, Gerhard: *Dansk Komponister i det 20. Aarhundredes Begyndelse*. Århus 1917 [1. udgave]; s. 317-326.
- Nielsen, Bendt Viinholt: *Rued Langgaards Kompositioner*. Odense 1991.
- Nielsen, Bendt Viinholt: *Rued Langgaard. Biografi*. København 1993.
- Reinecke, Hans-Peter: 'Vom Fürst Adolf-Institut zum Staatlichen Institut für Musikforschung', in: *Wege zur Musik*. Berlin 1984; s. 123-164.
- Seiffert, Max: 'Bückeburg-Festen 1923', in: *Musik VII*, 7. København 1923; s. 88-91.
- Skjerne, Godtfred: 'Dansk Musik i Bückeburg', *Nationaltidende*, 27.6.1923.
- Yderligere oplysninger om Langgaard findes på www.langgaard.dk.

Arkivalier

1. J.L. Emborgs privatarkiv, Det Kongelige Bibliotek, København; Utilg. 387.
2. Rued Langgaards privatarkiv, Det Kongelige Bibliotek, København; Utilg. 554.
3. Kilder vedrørende Max Seiffert og *Fürstliches Institut für musikwissenschaftliche Forschung* i: *Staatliches Institut für Musikforschung Preussischer Kulturbesitz*, Berlin.

Indspilninger af Langgaards 1. Symfoni

- Artur Rubinstein Philharmonic Orchestra/Ilya Stupel (Danacord DACOCD 404; 1992)
- Radiosymfoniorkestret/Leif Segerstam (Chandos CHAN 9249; 1994)
- DR SymfoniOrkestret/Thomas Dausgaard (Dacapo SACD 6.220525; 2008)

Om artiklens forfatter:

Bendt Viinholt Nielsen er født 1953. Musikbibliotekar og musikerforsker. Ansat i musikforlagsbranchen 1977-84, dernæst i Dansk Musik Informations Center (MIC), og siden 2003 i Kunststyrelsen (under Kulturministeriet). Udgav 1991 en fortegnelse over Rued Langgaards værker, i 1993 en biografi om komponisten og grundlagde i 2000 Rued Langgaard Udgaven, en videnskabelig udgivelsesrække af komponistens værker.

PUFF

Skriftserie fra VMK

om pædagogisk udvikling, forskning og formidling i musiklivet

PUFF kan afhentes eller rekvireres gratis på VMK, så længe oplaget rækker.

PUFF bringer primært artikler fra skribenter med tilknytning til VMK men alle interesserede er velkomne til at indsende bidrag til redaktionen med henblik på skriftlig og elektronisk publikation.

Elektroniske udgaver af *PUFF* fås på adressen:

<http://vmk.dk/om-konservatoriet/publikationer/tidsskrifter/>

PUFF støttes af Firmaet Juhl-Sørensen · tel. 70131744 · www.piano.dk

I øjeblikket kan følgende skrifter i skriftserien *PUFF* rekvireres:

1-07. *Mogens Christensen*: Ugler i musen

Musikkonservatorierne er skabt ind i en anden tid end vor og har et langt stykke vej fået lov til at leve med kraften fra denne undfangelse. I det nye årtusinde er vor tilgang til musik og til uddannelse dog ændret så meget, at konservatorieverdenen bør formulere et bud på, hvilke værdier den vil satse på, og hvorledes disse ideer kan levendegøres i de krav og behov, der i dag er til kunst, uddannelse og forskning. Ugler i musen tager sig for at kridte nogle tanker op og henvise til, hvordan man kan formulere nogle muligheder for formidling af, om og med musik, der forener kunstnerisk praksis med videnskabelig teoretisering.

2-07. *Fredrik Søegaard*: Lyden af Viking

'Lyden af Viking' er en kompositionsproces, hvor virksomhedens medarbejdere komponerer musik, som skal afspejle deres oplevelser af deres virksomhed.

3-07. *Carl Erik Kühl*: Lytning og Begreb

Artiklen præsenterer en række begreber til brug ved beskrivelsen af, hvorledes et musikalsk forløb er bygget op. Begreberne er på en gang så enkle, at de kan benyttes af enhver – med eller uden musikalsk skoling – og så almene, at de kan benyttes på al slags musik.

4-07. *Hans Sydow*: Tonespace – mere end musik.

Tonespace er navnet på Vestjysk Musikkonservatoriums elektroniske projektuddannelse. Computeren er hovedinstrumentet, som bruges til at skabe, spille og formidle elektronisk musik og lydkunst. *Tonespace* er også navnet på et hus, som endnu ikke er bygget - et musikalsk eksperimentarium, hvor man skal kunne lege sig til erfaringer med lyd og musik.

5-07. *Charles Morrow*: Lydkunst i det offentlige rum

Inden for de seneste årtier er interessen for lydkunst (sound art) stadig vokset, både hvad angår publikum, museer, samlere, gallerier og offentlige kunstbestillinger. Mængden af lydkunstinstallationer i det offentlige rum vokser i takt med, at vi bliver mere opmærksomme på vores auditive miljøer. Denne artikel beskæftiger sig med historien bag samt praksis omkring lydkunsten og fremsætter aktuelle strategier for nye projekter i det offentlige rum.

6-08. *Elisabeth Meyer-Topsøe*: Støtte gi'r glød, støtte gi'r brød!

Sopranen Birgit Nilsson (1918-2005) sang de mest krævende partier hos Wagner, Strauss og Puccini, på verdens største operascener, til hun var langt op i 60erne. Læs her om nogle af hendes vigtigste sangtekniske principper om en bæredygtig sangteknik.

7-08. *Niels la Cour*: Om Bachpolyfoniens rødder i Palestrinastilen

Kvalificeret indsigt i barokkens fugakunst kan næppe opnås uden et studium af dens indlysende stilistiske hovedforudsætning: Renæssancens vokalpolyfoni. Med artiklen har det været hensigten ud fra en række korrektionseksempler fra teoriundervisningen i Bachfuga at vise, hvorledes de foretagne rettelser bedst forstås gennem et kendskab til de bagved liggende og indirekte benyttede Palestrinaregler. Afslutningsvis bringes en række almene betragtninger omkring Palestrinas musikhistoriske betydning.

8-08. *Orla Vinther*: At skabe en interesse – fra et liv i musikformidlingens tjeneste

I artiklen beskæftiger forfatteren sig med de motiver, der ligger bag mange års virksomhed som musikteoretiker og musikformidler. Udgangspunktet er en fascination af den kunstneriske oplevelse og en optagethed af at finde og beskrive de formelle mønstre, hvori den kunstneriske oplevelse er forankret. En anden drivkraft har været interessen for værket som tidsdokument. Dette belyses ved en sammenlignende analyse af Franz Liszts symfoniske digt *Les Préludes* og Gustav Mahlers symfoniske lied *Wo die schönen Trompeten blasen*.

9-08. *Eva Fock*: Du store verden!

Artiklen præsenterer historien om et konkret pædagogisk udviklingsprojekt for musikfaget i gymnasiet: *Tværsnit i Musikken*, men historien rummer andet og mere end "blot" erfaringerne fra et konkret case study fra gymnasieverdenen. Gennem overvejelserne omkring projektet præsenteres og diskuteres forskellige tilgange til musikalsk mangfoldighed, multikulturel pædagogik og musikundervisning i det flerkulturelle samfund – tilgange, som er relevante langt ud over gymnasieverdenen og som rækker langt ud over det flerkulturelle felt.

10-08. *Leif Ludwig Albertsen*: Brahms og Magelone

Musikgenren *Liederabend* udvikler sig på basis af Schuberts *Die schöne Müllerin* og *Winterreise* i løbet af 1800-tallet fra sublim privatkunst til en seriøs offentlig koncertgenre med skiftende hensyn til en eventuel handling i tekstforlægget. Schumann-eleven Brahms var selv usikker over for, om man skulle lade rækken af sange afspejle nogen sammenhængende fortælling. I artiklen redegøres for bogen om Magelone siden middelalderen og der tages afstand fra gentagne forsøg på at se Ludwig Tiecks roman med indlagte sange og tekst som et stort, romantisk eventyr.

11-08. *Palle Jespersen*: Zoltán Kodály.

Komponisten, folkemusikforskeren og musikpædagogen *Zoltán Kodály* fyldte for nylig 125 år. Hans liv og værk præsenteres hér af formanden for Dansk Kodály Selskab, Palle Jespersen.

12-09. *Peer Birch*: De tre hjørnevokaler.

De tre så kaldte "hjørnevokaler" er hjørnesten i klassisk sangteknik. I artiklen forklares dette med henvisning til resultater inden for nyere stemmeforskning, og i en række enkle øvelser vises det, hvordan man i sanguddannelsen drager praktisk nytte deraf.

13-09. *Carl Humphries*: Teaching Improvisation

Artiklen diskuterer begrebet 'improvisation', dets betydning i musikhistorien, og hvorledes improvisation på ny kan inddrages i klassisk musikundervisning.

14-09. *Magnus Tessing Schneider*: Mozart og hans venner.

Om uopførelsen af Mozarts opera *Don Giovanni* i Prag 1787 og om barytonen Luigi Bassis dramatiske og musikalske fortolkning af hovedrollen, der blev skabt netop med henblik på ham.

15-09. *Ole Kühl*: Musikhistoriens ikonisering: motown og bebop.

Er det *ikoner*, der skaber forandringer og fornyelser af musikken? To fortællinger fra det 20. århundredes afro-amerikanske musikhistorie, *Motown* og *Bebop* antyder, at der også kan være andre forklaringer.

Seneste udgivelser fra VMK Forlag

Bogudgivelser

Eva Fock: "Det gemmer jeg aldrig ..."

– sagt af en elev på Elling skole efter en intensiv, musikalsk sejlads. Med undertitlen 'et krydstogt i musikformidling' dokumenterer rapporten VMKs forskningsprojekt om kreativ musikformidling i skolen. I centrum af undersøgelsen står professor i musikformidling Mogens Christensens arbejde og metoder. Rapporten er baseret på en musiketnologisk arbejdsform.

Pris: kr. 125,00 (95,00 ved køb af min. 15 stk.). VMK Forlag 2009.

Mogens Christensen (red.):

"At skabe interesse ... - Festskrift for Orla Vinther"

Bogen indeholder en række artikler om musikhistorie og musikpædagogik samt en række hilsener til fødselaren af både erindringsmæssig og musikalsk art. Blandt bidragsyderne er Anders Brødsgaard, Fuzzy, John Høybye og Jan Maegaard samt flere undervisere ved VMK.

Pris: kr.225,00 VMK Forlag 2007

CD-udgivelser

Jørgen Mortensen: Portræt

Portræt rummer værker af docent Jørgen Mortensen udført af musikerne Jørgen Hald Nielsen, Christian Blom Hansen, Christian Martinez, Claus Gahrn, Christina Dahl og Michael Bjærre. Ikke mindst titlerne 'Mols' og 'Sàlasvaggi' antyder, at der her er tale om stemningsbilleder tæt knyttet til naturen.

Pris: 100 kr. VMK forlag 2008

En oversigt over alle VMKs publikationer findes på:
<http://vmk.dk/om-konservatoriet/publikationer/>